

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Vindinge

Lokalhistoriske Tidende

1/88

FORSIDE:

Parti fra Moesgården, Vindinge.

REDAKTION:

Hans-Christian Eisen

Sten Thorsen

Gert Møller Sørensen

Udgivet i Vindinge

1987

Bestyrelse 1986/87:

formand Hans-Christian Eisen

næstform. Jette Petersen

kasserer Sten Thorsen

sekretær Finn Christensen

Inga Kjær Pedersen

Axel H. Nielsen

Erik Ellehammer

Foreningens adresse:

Moegården 66, Vindinge, 4000 Roskilde.

Sten- og Jernalder boplads i Vindinge

Under bebyggelsen

"Moesgård" ligger 2 lang-
huse og et grubehus

Af Tom Christensen

Indledning

Vindinge hedder en landsby, der ligger ca. 4 km sydøst for Roskilde. Der har den ligget længe – hvor længe skal der berettes om i det følgende.

Området har fra tid til anden været i arkæologiens søgelys. Både Nationalmuseet og Roskilde Museum har flere gange med stort held sat spaden i jorden i Vindinge, hvor gravfund fra sten- og jernalder samt adskillige bopladsområder fra jernalderen er blevet lokaliseret (1).

Moesgård – gårdsanlæg fra vikingetid

Ikke langt fra Stålmosegård – kun ca. 200 m i luftlinje – ligger nu bebyggelsen Moesgård. Men før Boligselska-

bernes byggeri gik igang, fik museet mulighed for at foretage udgravninger på arealet. En såkaldt forebyggende § 49-undersøgelse, der viste sig at være en god investering (6).

Sydligt i området tæt op ad den allerede eksisterende bebyggelse fandtes 2 langhuse og et grubehus (fig. 8).

De 2 langhuse var af samme hovedtype som det på Stålmosegård beskrevne – ca. 23 m lange og 6,5 m brede, men her var væglinjerne i modsætning til Stålmosegård-huset stort set bevaret (fig. 9). Som det ses på plantegningen ligger de 2 langhuse vinkelret på hinanden og sammen med det lille grubehus umiddelbart vest for det sydligste af langhusene er det fristende at se det

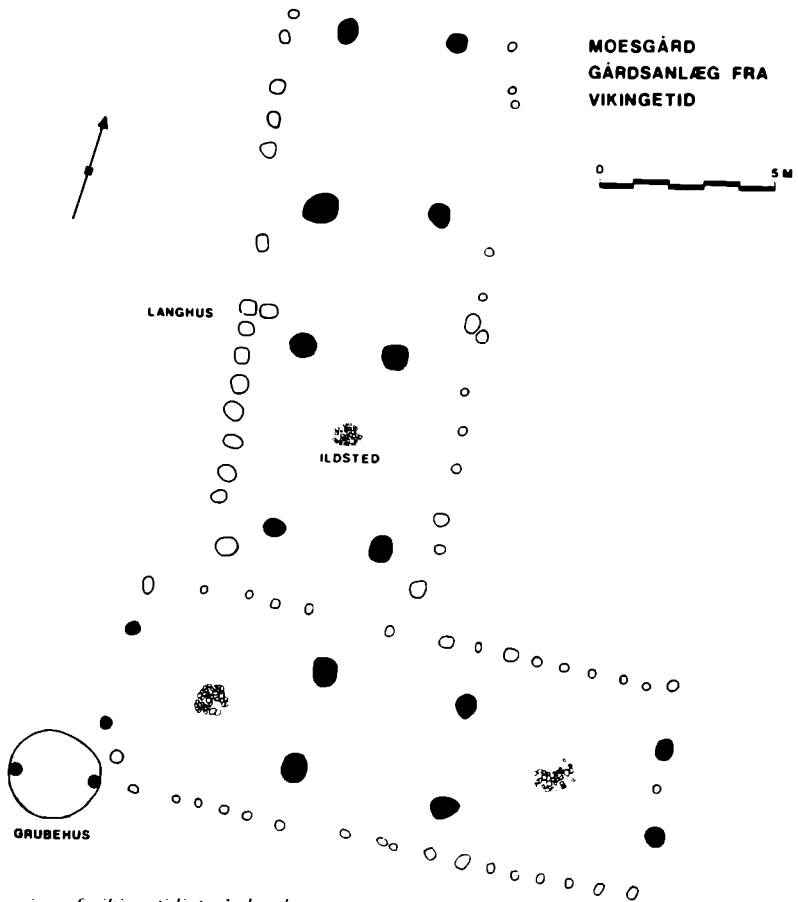

Fig. 8. *Plantegning af vikingetidigt gårdsanlæg. De tagbærende stolper er markeret med sør.* (Tegning Mette Høj).

hele som et samlet gårdsanlæg. Det bør bemærkes, at der her findes to ildsteder i det ene af langhusene – hvilket er ganske usædvanligt, mens der kun er et enkelt i det andet.

Det ene af husene synes altså udelukkende at have fundet anvendelse som beboelse, mens den nord-syd vendte »længe« ud over beboelse også har fungeret som stald eller lade.

Det er ikke muligt ud fra det sparsomme oldsagsmateriale at fremkomme med en sikker datering. En flad

tenvægt af rød bjergart fundet i grubehuset giver det bedste fingerpeg (fig. 10). Fund af lignende typer er f.eks. gjort i Löddeköpinge i Skåne (7) og i Århus (8), hvor de dateres til vikingetid.

Konstruktionsmæssigt er der træk ved det øst-vest vendte langhus, der ligeledes peger på vikingetid, nemlig placeringen af tagbærende stolper i husets gavle – et træk, der kun synes at optræde i langhuse fra vikingetid (9).

Endelig skal det nævnes, at materia-

let fra de 3 ildsteder i skrivende stund er ved at blive dateret på Risø ved hjælp af thermoluminiscens-metoden, og at en af prøverne fra ildstedet i det nord-syd vendte hus er dateret til 850 ± 40 år (10).

Meget taler således for, at bebyggelsen skal placeres i vikingetid og sikkert i 9. årh. Holder denne datering, er det de første sikkert daterede langhuse fra vikingetid på Sjælland ud over husene på Trelleborg (11). I sig selv lidt af en nyhed, men mest interessant er muligheden for at tolke de tre bygninger som hørende til samme tolængede gårdsanlæg med tilhørende værkstedshytte.

Det fremgår af plantegningen, hvor samtlige stolpehuller er indtegnet, at husene står meget »rent« og respekterer hinanden.

Det er imidlertid vanskeligt at finde andre eksempler på sådanne anlæg i det arkæologiske fundstof. Et stærkt omdiskuteret tilfælde fra Bornholm fra ældre germansk jernalder (400–600

Fig. 9. Nord-syd-vendt langhus set fra nord. (Foto forfatteren).

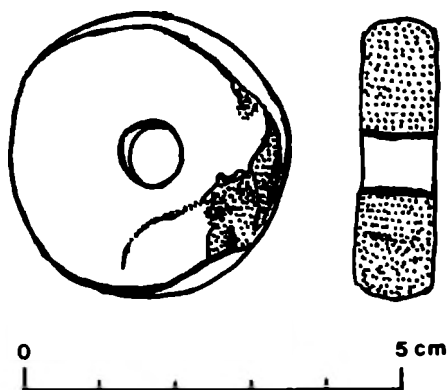

Fig. 10. Skiveformet tenvægt af rød bjergart fundet i grubehus i vikingetidigt gårdsanlæg. (Tegning Hanne Jochumsen).

e. Kr.) synes at være det eneste (12). Derimod ser det ud til, at husene i vikingetid – i de få tilfælde det er påvist – er bygget sammen i hjørnerne (13).

Som det var tilfældet på Stålmosegård, rejser også husene på Moesgård en række spørgsmål, der bedst lader sig besvare med fornyede undersøgelser. Indtil andet foreligger vil tolkningen som et samlet gårdsanlæg blive fastholdt.

Grubehus fra vikingetid

Men udgravningen på Moesgård viste sig at rumme flere overraskelser. Endnu et grubehus dukkede op. Denne gang ikke en lille værkstedshytte, men et endog meget velvoksent eksemplar af denne hustype (fig. 11 + 12). Et ca. 5×4 m stort rektangulært hus med gulvniveauet forsænket ca. 0,5 m i undergrunden. I hver gavlen har stået en kraftig ca. 1 m dyb tagbærende stolpe. Mod vest var der ligefrem skåret en trappe ud i ler, der har ført ned til husets indgang. Inde i huset var der ler-

MOESGÅRD GRUBEHUS

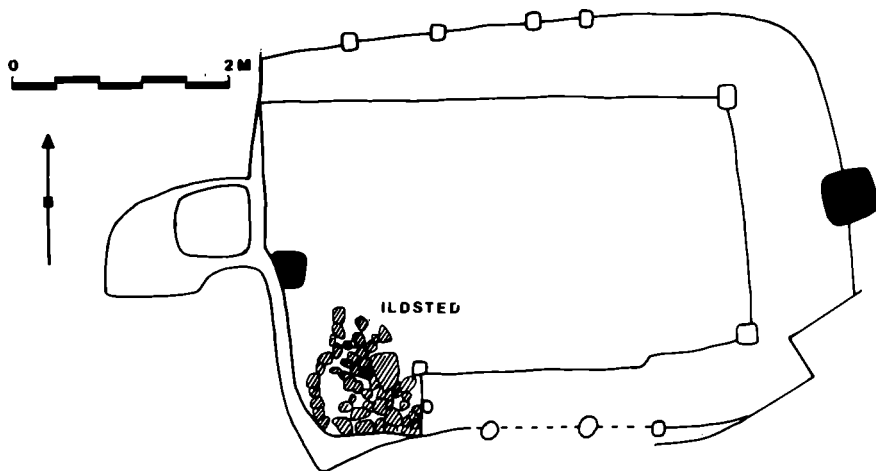

Fig. 11. Grubehus med indgangsparti, lerbænke langs siderne og ildsted i det sydvestlige hjørne. Mod syd og sydøst er huset forstyrret af skyttegrave fra 1. Verdenskrig. 1000-tallet. (Tegning Mette Høj).

bænke langs tre af dets sider, mens ildstedet bygget op af mindre sten lå i det sydvestlige hjørne.

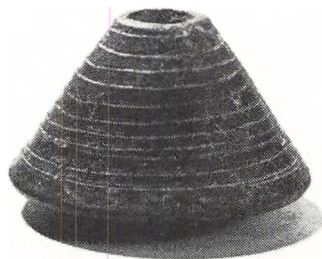
Husets størrelse – ca. 20 m² – og indretning lader ingen tvivl om, at det er

et egentlig beboelseshus. Blandt det omfattende fundmateriale kan nævnes to glasperler, en fint ornamenteret konisk tenvægt (fig. 13), et bronzebeslag, diverse jerngenstande især søm og nag-

Fig. 12. Vikingetidigt grubehus set fra øst. (Foto forfatteren).

Fig. 13. Konisk tenvægt af ler ornamenteret med koncentriske linjer fundet i det store grubehus på Moesgård. (Foto Flemming Rasmussen).

ler, men først og fremmest den såkaldte Østersø-keramik (fig. 14).

Mens dateringen af det store gårdsanlæg er problematisk, kan der næppe herske tvivl om, at tenvægt og keramik tidsfæster det store grubehus til vikingetidens sene del – altså 1000-tallet. Husformen er velkendt, og udformning med ildsted i hjørnet har gode paralleller i Sverige (14) og det vestslaviske område (det nuværende Polen og

DDR) (15). I vikingetidens Danmark synes denne bestemte udformning af grubehus med ildsted og jordbænke især at være knyttet til byerne (16). Vindinge-huset og et næsten identisk fra Sønderjylland er foreløbigt de eneste eksempler på, at hustypen også kan findes i landsbyerne (17).

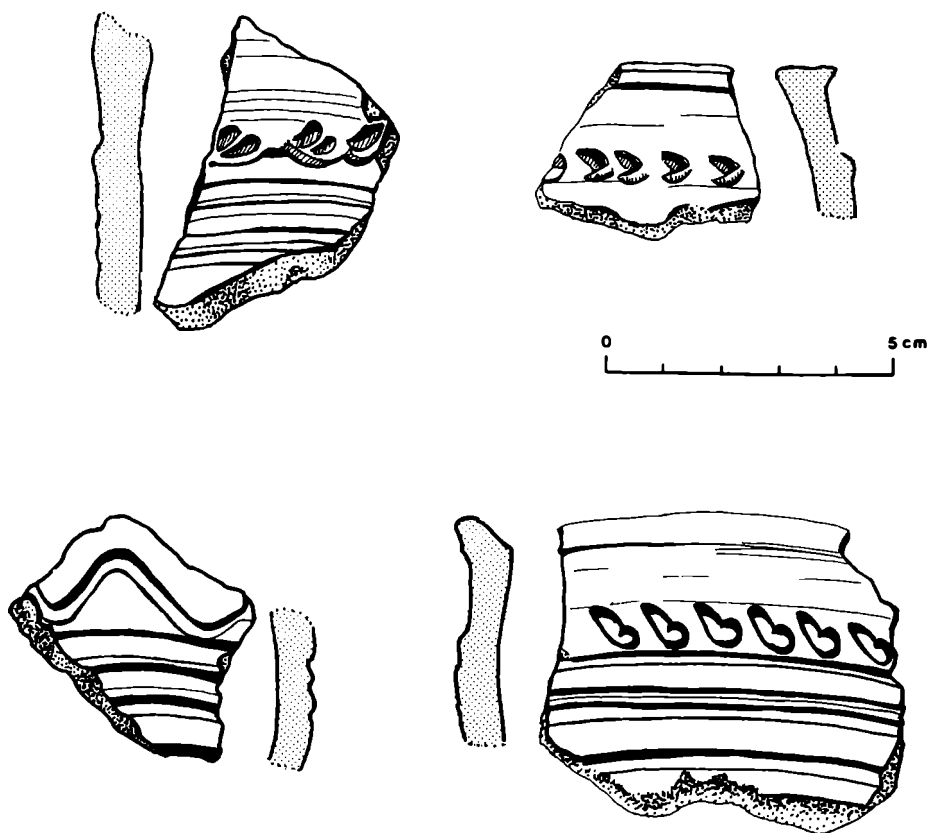

Fig. 14. Eksempler på keramik af Østersø-type fundet i grubehus. 1000-tallet. (Tegning Hanne Jochumsen).

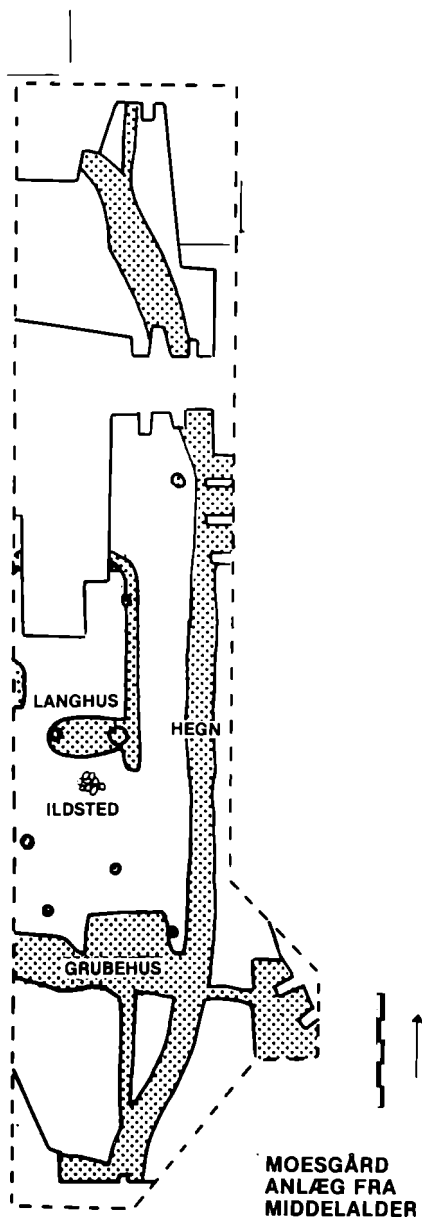

Fig. 15. Formodelt gårdsanlæg fra vikingetid/tidlig middelalder. Dele af anlægget er stærkt forstyrret af skyttegrave fra 1. Verdenskrig. (Tegning Mette Høj).

Middelalderligt gårdsanlæg

Umiddelbart vest for grubehuset fandtes rester af et gårdsanlæg med indhegninger, langhus og grubehus (fig. 15). Anlægget lå på udgravningsfeltets grænse og var stærkt forstyrret af Tunestillingens skyttegrave, hvorfor det ikke er muligt at beskrive dette nærmere.

Fra de forskellige dele af anlægget fremkom materiale strækkende sig fra sen vikingetid/tidlig middelalder i form af kam, hvæssesten (fig. 16) og Østersø-keramik (fig. 17 og 18) til højmiddelalder repræsenteret ved skår af glaserede kander.

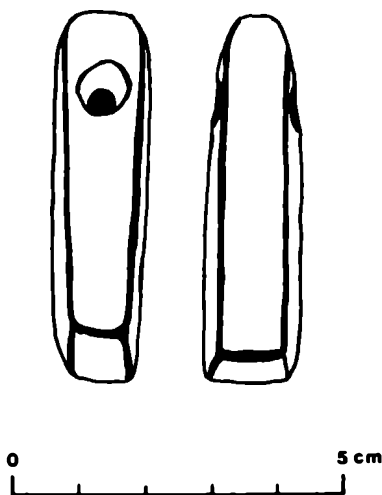

Fig. 16. Firsidet hvæssesten med ophængnings-hul. (Tegning Hanne Jochumsen).

Fig. 17. Karside af Østersø-keramik fundet i det middelalderlige grubehus på Moesgård. (Foto Fleming Rasmussen).

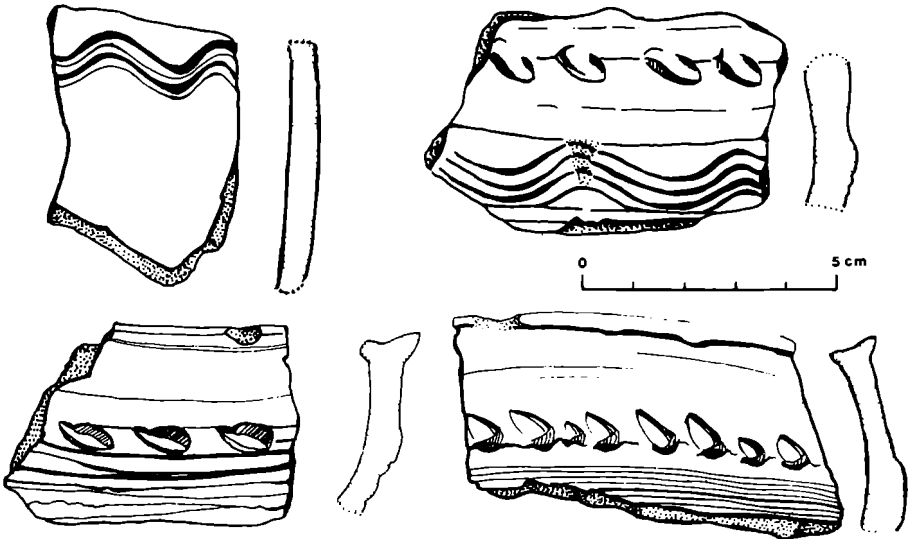

Fig. 18. Eksempler på keramik af Østersø-type fra middelalderligt anlæg. (Tegning Hanne Jochumsen).

Afsluttende bemærkninger

Vindinge-landsbyens historie går foreløbig 2000 år tilbage i tiden til omkring Kr. f. Om den har endnu ældre aner må fremtidige udgravninger vise.

Det mest interessante træk set i et bredt bebyggelseshistorisk perspektiv, er nok den stort set ubrudte bebyggelseskontinuitet det er lykkedes at påvise med relative beskedne udgravninger: bebyggelse fra romersk jernalder (0–200 e. Kr.), gravplads fra ældre germansk jernalder (400–600 e. Kr.) samt bebyggelse fra vikingetid/tidlig middelalder (800 – ca. 1250 e. Kr.). Perioden fra ca. 600 til 800 (yngre germansk jernalder) er endnu kun dokumenteret gennem løsfund (22).

Hertil kommer, at fundene er gjort tæt på og inden for den gamle landsbys grænser. Det ser således ud til, at landsbyen i oldtiden har bevæget sig inden for et geografisk snævert område, men om der er tale om egentlig pladskontinuitet, er det for tidligt at udtale sig om (23).

Disse resultater fra Vindinge står i nogen modsætning til de fremkomne konklusioner på arkæologiske undersøgelser i det østlige Danmark, hvor de nuværende landsbyer med stednavne, der normalt anses for dannet i jernalderen, ikke har kunnet føres længere tilbage end til overgangen vikingetid/tidlig middelalder (24). Dette har rejst tvivl om stednavnenes anvendelighed som dateringsgrundlag. Udgravningerne i Vindinge støtter dog den mere traditionelle opfattelse, idet navnet Vindinge hører til det ældste lag af stednavne. Der er således overensstemmelse mellem stednavneforskernes antagelser og resultaterne af de arkæologiske udgravninger i tilfældet Vindinge.

Men også i lokalt perspektiv er der

grund til at hæfte sig ved Vindinge – en tilsyneladende anselig bebyggelse med visse bymæssige træk som det store grubehus og fundet af møntvægten antyder, mens der kun et par kilometer derfra ligger en af dansk middelalders betydeligste byer tilsyneladende blot for vikingetidige fund og anlæg. Hermed er Roskildes vikingetid ikke afskrevet – fra andre byer ved vi, at det kan tage år at finde de ældste bylag.

Med de massive bopladsdrag fra jernalder og vikingetid i Vindinge må denne bebyggelse imidlertid have indtaget en central position i området. Dels er Vindinge geografisk godt placeret på det højest liggende sted i Roskilde-området på et af Østsjællands hovedvandskel, dels tyder navnet Vindinge (Vindingernes vid) på, at stedet har været et religiøst center (25).

Den mulighed kunne foreligge, at en del af de funktioner af handelsmæssig og religiøs karakter, der naturligt har hørt til en central bebyggelse som Vindinge ved Roskildes opkomst i den sene vikingetid er blevet overført til denne.

Noter

- 1) Gravplads fra yngre stenalder Stålmo-segård, sb. 5 Vindinge sogn. Ulla Lund Hansen: Mellemneolitiske jordegrave fra Vindinge på Sjælland. Aarbøger fra nordisk Oldkyndighed og Historie 1972. Gravplads fra ældre germansk jernalder Stålmo-segård, sb. 4 Vindinge sogn. Thorkil Ramskou: Stålmo-segård – en gravplads fra ældre germansk jernalder. Nationalmuseets Arbejdsmark, 1974 p. 158 f. Bopladsområder fra jernalder. Se Ulla Lund Hansen: Vindinge i forhistorisk tid. 13 bidrag til Roskilde by og egns historie, 1979, p. 53 note 2 og 3.

- 6) Moesgård, Vindinge s., R.O.M. j.nr. 502/82.
Udgravningen blev foretaget i perioden 14/6-30/7 1982 af forfatteren.
- 7) Tom Ohlsen: The Løddekøpinge Investigation I. Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1975-76, p. 1115 og fig. 76.
- 8) H. Hellmuth Andersen, P. J. Crabb og H. J. Madsen: Århus Sønder vold en byarkæologisk undersøgelse, 1971, p. 227 CGM.
- 9) Ingrid Stoumann: Vikingelandsbyen i Sædding. Mark og Montre 1977, p. 36.
- 10) Venligst meddelt af magister Vagn Majdahl, Risø.
- 11) Poul Nørlund: Trelleborg, København 1948.
- 12) Ole Klindt-Jensen: Bornholm i Folkevandrings-tiden. København 1957, p. 18 ff. og fig. 18.
- 13) Ingrid Stoumann: Vikingelandsbyen i Sædding. Mark og Montre 1977, p. 37 og fig. 6.
- 14) Tom Ohlsen: The Løddekøpinge Investigation II. Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1979-80.
- 15) Peter Donat: Haus, Hof und Dorf in Mitteleuropa vom 7. bis 12. Jahrhundert. Archäologische Beiträge zur Ent-wicklung und Struktur der bäuerlichen Siedlung. Schriften zur Ur- und Frühgeschichte 33, 1980, p. 56 ff.
- 16) H. Hellmuth Andersen, P. J. Crabb og H. J. Madsen: Århus Sønder vold en byarkæologisk undersøgelse, 1971, p. 40 ff.
H. Steuer: Die Südsiedlung von Haitabu, Neumünster 1974.
- 17) Flemming Rieck: Oldtid i lange baner. Skalk nr. 3, 1982, p. 4 ff.
- 22) Ulla Lund Hansen: Vindinge i forhistorisk tid. 13 bidrag til Roskilde by og egns historie, 1979, p. 51 f.
- 23) C. J. Becker: Problemer om bosættelse i dansk jernalder.
Hvad kan gravfundene sige om de aktuelle problemer? i H. Thrane: Kontinuitet og bebyggelse, Odense 1977.
- 24) Torben Grøngaard Jeppesen: Middelalderlandsbyens opståen, Odense 1981, p. 128 ff.
Lotte Hedeager: Settlement Continuity in the Villages of Stevns, South-Eastern Zealand - an Archaeological Investigation. Journal of Danish Archaeology, vol. 1, Odense 1982, p. 127
- 25) Frank A. Birkebæk: Det ældste Roskilde. 13 bidrag til Roskilde by og egns historie, 1979, p. 81 ff.

BONDEGÅRDEN

"MOESGÅRD"

Af :

Helge Land Hansen

Vindinge.

I mere end 2000 år har VINDINGE været bebygget og beboet af landbrugere. I løbet af Middelalderen blev bønderne fæstere under forskellige godsejere, hvoraf Roskilde Domkirke var langt den største.

Befolkningstallet i VINDINGE er steget og faldet med gode og dårlige tider. Men det har nok holdt sig mellem 200 og 300 - det var, hvad landbrugsproduktionen kunne brødføde, når en god del af den skulle afleveres til godsejerne.

Landsbyens agerjord, bymarken, blev dyrket i fællesskab. Den var delt i 3 vange, hvor der på skift blev sået byg (vårsæd), rug (vintersæd) og hvert 3. år var fælles græsning for kreaturerne.

3-vangsbruget var mest udbredt på Sjælland, men i Tune herred var VINDINGE alene om det. Resten af herredet havde 2-vangsbrug med græsning hvert andet år ¹⁾.

Udbyttet på markerne var ikke stort. I 1600-tallet regner man med ca. 4 fold, dvs. fire gange udsæden, lidt mere for byggen, lidt mindre for rugen.

De dyrkede marker var indhegnede for at beskytte dem mod kreaturerne, som gik frit omkring på græsmark og overdrev under opsyn af byhyrden.

Antallet af dyr på en gennemsnitsgård var heller ikke imponerende: 12-14 stk. hornkvæg - køer, ungdrenge og kalve, en halv snes får, lidt flere svin - men op til 8-10 heste, mest "plovbæster" og evt. et par "vognheste" ²⁾. Det var naturligvis hoveriet på herregårdene, der forårsagede det store hestehold.

Bindingsværksgårde havde i løbet af middelalderen de fleste steder afløst "Bulhusene", træbygninger af kraftige, vandrette planker. Allerede omkring 1600 var skovene væk omkring VINDINGE ³⁾, så her er bindingsværket kommet tidligt i brug.

I slutningen af 1600-tallet var firlængede gårde almindeligst på Sjælland. At det

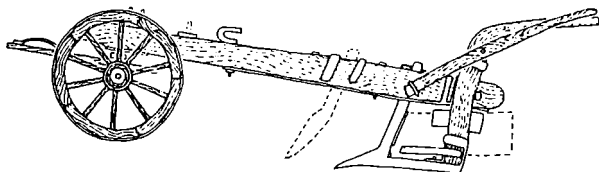
Efterårsscene. Der sås og pløjes illustration fra ca. 1588.

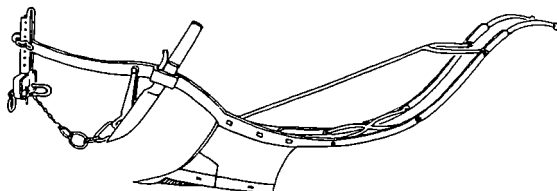
Bueart fra Døstrup.
Kulstof 14-dateret
til 610 f. med en
plus-minus-margen
på 100 år.

Hjulplow fra herregården Gunderslevholm omkring 1800.

Let jernsvingplov
af den såkaldte
Svanholmtype.

også gjaldt VINDINGE, fremgår af kortet fra 1782, kendt fra foreningens plakat.

Den gård, vi nu skal koncentrere os om, var dog trelænget, men bygget sammen med nabogården mod syd, så gårdspladsen alligevel var lukket.

Det følgende er langt fra nogen tilbundsående undersøgelse af "Moesgårds historie". Det er dels et forsøg på at udrede gårdhistorien i hovedtræk fra midten af 1700-tallet til i dag, dels et forsøg på på grundlag af interviews at skildre livet på en lille, sjællandsk bondegård i 1920-erne. Undervejs vil træk af landets og især landsbyens historie blive inddraget.

1. Peder Jørgensen

I 1750erne - da de første skridt blev taget til de senere landbrugsreformer - blev PEDER JØRGENSEN fæster på vores gård, én af Københavns Universitets 5 fæstegårde i Vindinge ⁴⁾.

3 af universitetets gårdmænd var arvefæstere og 2 havde livsfæste. Hvad Peder Jørgensen havde, ved vi ikke, men der er intet i vejen for, at han kan have været arvefæster.

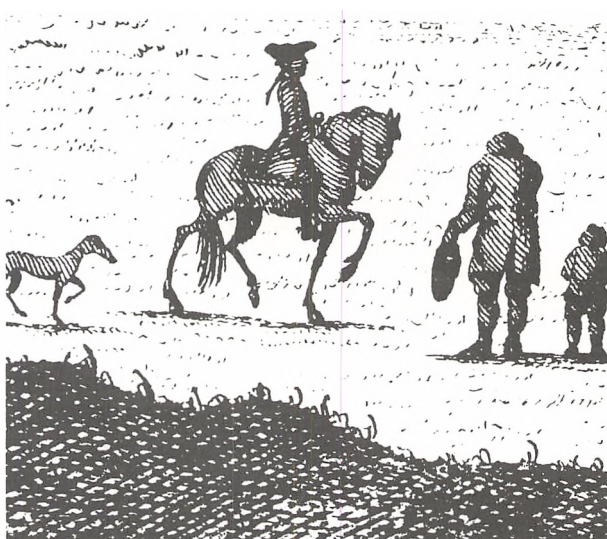
Ved folketællingen 1787 var han 64 år og gift med Kirsten Nielsdatter på 63. De havde en eneste, ugift datter, Bodil, på 28. Desuden en tjenestedreng og en karl, der hed Jens Clemmensen og var en moden mand på 34.

Da Peder Jørgensen døde - vel en gang

i 1790erne - blev Jens Clemmensen gift med Bodil Pedersdatter og overtog gården. I 1801 havde de en søn, Niels, på 3 år.

Der er ingen grund til at forestille sig nogen romantisk forbindelse. Måske gjorde Jens sin lykke, hvis gården var i god stand. Han kan også, hvis den var i ringe forfatning, være blevet presset af herskabets foged til at tage gården i fæste. Han var dog for gammel til at kunne trues med soldatertjeneste.

Dette illustrerer svælget mellem dem, der var oppe, og de mange der nede.

Det hele var et spørgsmål om at forsørge eller blive forsørget. I 1774 havde den 23-årige Hans Mikkelsen fået nabogården mod nord i fæste mod at betale forgængerens restancer og gifte sig med enken. Hun var 47, og det var hendes 3. ægteskab ⁵⁾. For hende var det klart bedre, end at komme på aftægt - eller i Fattighuset, som i Vindinge 1787 beboedes af to ugifte kvinder på 36 og 50 og tre enker på 47, 56 og 60, der alle "nød almisse af sognet".

2. Jens Clemmensen

Hans Mikkelsens fæstebrev fik 1784 påført hans gårds hartkorn "i anledning af Vindinge bys udskiftning". Delingen af den tidligere fællesdyrkede jord var en omstændelig proces og medførte vældige forandringer i landboernes hverdag.

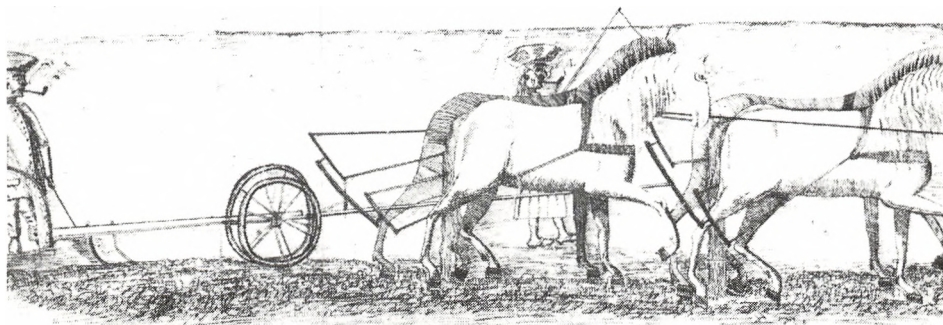
Selv om JENS CLEMMENSEN først overtog sin gård i 1790erne, er det alligevel hans og ikke Peder Jørgensens navn, der figurerer på kortet fra 1782. Kortet blev brugt under udskiftningen i de følgende år, og det fik også påført de nye matrikelnumre, som blev udarbejdet 1804-1827 ⁶⁾

Først blev jorden opmålt og delt mellem godsejerne. Så blev den enkelte gods ejers jord delt mellem hans gårde.

I Vindinge benyttede man den for Nordsjælland karakteristiske udskiftningsmodel ⁷⁾: en indre "stjerneudskiftning", hvor jorden til den enkelte gård bredte sig udefter som en spids trekant, og uden om en "blokudskiftning" til de gårde, der ikke var med i den indre stjerne eller "lagkage".

Til de sidste hørte Jens Clemmensen, som hjemme ved gården kun fik 19640 kvadratalen eller 1½ tønne land klemt inde i en trekant mellem jorden til nr.10 (sene-

Pløjescene med to mand ved hjulploven

re Merringgård) og nr.26 (senere Vindingegård).

Mellem disse to gårdes jorder gik Jens Clemmensens markvej mod sydøst ud til hans lod i "Hedeland", hvor nu Vindinge Rideklub holder til. Den var på godt 66 tdr.land, hvilket svarede til gennemsnittet i Vindinge. Størst var Vindingegård med 123 og Mindstrupgård med 102 tdr.land.

Ved matrikuleringen gav man den enkelte godsejer fortløbende numre uanset hvor i byen hans gårde lå. Derfor har vi stadig underlige spring i matrikelnumrene i Vindinge. Universitetsgårdene fik nr.10-14, det sidste var Jens Clemmensens. Hans Mikkelsen mod nord hørte under Domkirken og fik nr.19. Naboen mod syd var fæster under byen København og fik nr.8.

1800-1804 fik en snes stykker af gårdene i Vindinge, deriblandt Jens Clemmensens, yderligere 15-18 tdr.land hver.

Som mange vil vide, lå i Lillevang tidligere en lille landsby, Visby, som blev afbrændt af svenskerne 1658 og som derefter forsvandt ⁸⁾. Nu blev jorden, 40 tdr.hartkorn, delt mellem de gårde, hvis ejere også havde ejet Visbyjorder ⁹⁾.

De stråttækte bindingsværksgårde, der tit lå klinet tæt op ad hinanden, var til stadighed truet af ildebrande. 1813 skal det være gået galt på Jens Clemmensens gård, der nedbrændte og derefter skal være blevet flyttet ud på lodden ¹⁰⁾. 1820 var endnu ingen gårdmænd i Vindinge blevet selvejere, men fire var flyttet ud fra byen ¹¹⁾. Jens Clemmensen kan have været én af dem.

Bønder på vej til arbejde.
Udsnit af Jens Juels billede 1782.

3. Vindinge omkring 1820

Som nævnt var i 1820 alle bønderne i Vindinge fæstere under de godsejere, de i de fleste tilfælde havde hørt under i århundreder. Og endnu boede de næsten alle tæt samlet om kirke, kær og smedie.

Men med udskiftningen var dyrkningsfællesskabets stive 3-vangssystem blevet afløst af mere fleksible og produktive systemer. Samtidig var der voksende interesse for forbedrede dyrkningsmetoder og nye afgrøder.

I Vindinge - og Reerslev, der skelnes ikke i beskrivelsen - anvendtes nu 5-6 års drift med rug eller hvede, byg, rug, ærter, byg og havre, fulgt af nogle års hvile. Det hedder dog 1821, at "foruden præsten (der boede i Reerslev) er kun tvende gårde, som så hvede, bruge staldfoder om sommeren og lægge kartofler i marken".

I gennemsnit høstedes 5-8 fold, og udbyttet er steget lige siden. En gård holdt sædvanligvis 12-16 stk. hornkvæg, kun få får og svin (i hele Vindinge kun ca. 100 svin), men stadig 8-10 heste ¹²⁾. Der lå en klar besparelse på hesteholdet til den, der gik fra hoveripligtigt fæste til selveje.

Gennem 1700-tallet og især i 1800-tallet steg landets indbyggertal. For Vinding ser tallene således ud:

år:	antal indbyggere:	gennemsnitlig stigning pr.år:
1787	287	
1801	349	1,5 %
1834	433	0,7 %
1860	527	0,8 %
1880	518	- 0,1 %
1901	557	0,4 %

For Danmark som helhed skyldtes den større befolkningstilvækst fra omkring 1790 især lavere dødelighed ¹³⁾, altså bedre levevilkår.

Vindinge-tallene afspejler den stærke vandring efter 1860 fra land til by - og vel især København. Men udvandringen kan ikke alene forklare tilbagegangen i Vindinge. Lavpunktet nåedes med 507 indbyggere i 1870.

4. Niels Jensen

1834 var Jens Clemmensens ældste søn, NIELS JENSEN, 37 år og gift med Ane Rasmusdatter på 30. De havde en datter på 8 og har derfor nok overtaget gården senest midt i 1820'erne. Niels Jensen var selvejer og havde to voksne karle og en voksen pige som medhjælp.

Udskiftningskortet fra 1782, som stadig fik påført nye oplysninger, bærer imidlertid ikke Niels', men ANDERS Jensens navn på lodden. Han må være en yngre søn af Jens Clemmensen, men da han ikke figurerer blandt Vindinges beboere 1834, må han være rejst bort eller død forinden.

Anes og Niels' valg af navne til sønnerne tyder på, at det sidste er tilfældet: Den ældste (f.ca.1829) fik navnet Jens efter sin farfader, som almindeligt var. Nr. 2 (f.ca.1835) blev imidlertid kaldt ANDERS, og først den 3.-ældste kom til at hedde Rasmus efter sin morfader.

Tilbage står usikkerheden om gårdens eventuelle deling mellem Niels og Anders. Men først må omtales en begivenhed, som vil være mange bekendt fra sidste nummer af Lokalhistorisk Tidende (1985).

5. Tragedien 1832

Natten til den 18. september - efter vel overstået høst - brændte Peder Jørgensens og Niels Jensens gårde i Vindinge. I folketællingen 1834 optræder kun én Peder Jørgensen og kun én Niels Jensen. Så der er ingen tvivl om, at det gik ud over vor lille familie - børnene var på det tidspunkt 6 og 2 år.

Branden var påsat ¹⁴⁾ og brød ud ved halv 3-tiden hos Peder Jørgensen, formodentlig på matr.nr.8 ¹⁵⁾, senere udflyttet som Hørkærgård. "Avis for Roeskilde Bye og Omegn" skrev flere gange om katastrofen, således den 25. september:

"Førend folk blev samlet, var nabogården tilhørende Niels Jensen ... tillige antændt, den største del af bohavet blev reddet, men ... begge gårde nedbrændte aldeles tillige med den hele avl, da alt var hjembragt. Tabet var stort, thi sæd og bohave var slet ikke og bygningerne kun ringe assureret. Beboerne er selvejere og kunne altså ikke vente anden hjælp, end den, godgørenheden yder"

Ialt indkom til de skadelidte godt 52 rigsbankdalere og lidt tøj og korn. Til sammenligning kan nævnes, at Vindinge sogns bygninger 1821 af de daværende (gods)ejere i den almindelige brandkasse var forsikret for tilsammen 52.520 rbdlr., altså langt over 100 rbdlr. pr.indbygger. Selvejet havde sin pris ¹⁶⁾.

Den senere kritik af brandmajor Sveistrups dispositioner og antydninger af, at Niels Jensens gård måske kunne have været reddet, blev imødegået i avisen den 29. september: "Jeg tvivler ... meget herom, såmeget mere som den fordærlige

uskik med sædestakke i og ved gårdene også her fandt sted", skrev brandmajoren.

Det er altså en kendsgerning, at der 1832 stadig lå en gård på en del af matrikel nr. 14. I 1901 var gårdens matrikelnummer 14d (14a var udflyttergården), og den var da på omkring 30 tdr. land, hvoraf ca. 23 lå i Lillevang. Lodden herude fra 1800-1804 på 15-18 tdr. land må være blevet udvidet og har været grundlag for bevarelsen af gården i byen.

Dertil kom nogle ekstra tdr. land bag gården, hvor nu bebyggelsen "Moesgård" befinder sig på ialt 7 tdr. land incl. de oprindelige 1½. De har matr. nr. 8d og hører altså oprindeligt slet ikke til Moesgårds jorder! Men de kan være kommet til i forbindelse med nabogårdens udflytning (Hørkærgård) efter branden 1832.¹⁷⁾

N°. 65.

N^ois for Roeskilde Bye og Omegn.

Løverdagen den 29 September 1832.

Udgivet, forlagt og trykt af F. D. E. Hansen, Bogtrykker i Roeskilde.

Prædikanter i Roeskilde Domkirke Søndagen den 30 September.

Hvimekse: Hr. Pastor Gad.
r. Pastor Gad holder Confirmation. Tjenesten be-
holder Kl. 10. — Ingen Aftenfang den Dag.

Roeskilde. Da jeg har bragt i Erfaring, at
Nygte er sat i Amtløb her i Byen, ifølge hvilket
oektilde Landsproite ved den fiste Ildsvaade i
indinge Kulde være paa utilboelig Maade forsinket
at ile til Hjælp, anseer jeg mig af flere Aarsager
pligtet, herved at erklære: Vagteeren i Ringvedgaden
værkede Ilden da han raabte 3, og ilede strax hen,
at vække Brandtambour Winkelmann, der ved sigte
Ilgbeder almindeligviis følger Landsproiten som For-

Saren for Windinge Bye var meget betydelig.
Iob da siebtikkelig een af mine egne Vogne forsp
og sendte denne affled med Landsproiten No. 2,
hvilken Kronsætter Ole Jensen frivillig fulgte
Formand. Endvidere vækkede jeg Kjøtmand A. I
nerup, der ogsaa det hurtigste mueligt affendte
Sproite, og fulgte Rebflagermester Jensen efter.
Anmodning frivillig og meget berebvilig med de
som Formand. Da Bidstrupgaard ligger saa m
lavere end Roeskilde, var Ilden først sildigere
bemærket, og da det ogsaa medtager Ild, fra de
Gaardene og de emliggende Huse at faae samlet Ma
Kabit, tosa Brandvæset besæa forf her igjenn
Byen, efterat de ovenmeldte Foranstaltningær her

Nærmere er det ikke muligt i øjeblikket at komme løsningen. Og hvorfor gården i byen fik samme navn som udflyttergården, er stadig en gåde.

6. Rasmus Nielsen

Det blev den tidligere nævnte, 3.-ældste søn Rasmus, som en gang i 1860'erne overtog gården. Faderen var død en gang mellem 1850 og 1855, men Ane Rasmusdatter førte gården videre som enke. 1860 havde hun Rasmus som ældste hjemmeværende søn på 23. Han giftede sig senere med Johanne Larsdatter (f. 19/12 1842), og den 16/1 1869 fik de deres eneste barn, datteren Ane.

1870 levede Ane Rasmusdatter endnu som aftægtskone hos sønnen. Af tjenestefolk var på det lille sted kun en pige. 1890 var den 21-årige Ane tjenestepige hos forældrene. Hun bar faderens efternavn, dels var det praktisk ikke at blive forvekslet med farmoderen, dels var der allerede 1856 kommet en bekendtgørelse med påbud om, at børn skulle have samme efternavn, som deres far.

1900 blev Ane Nielsen gift med Anders Villumsen (f. 19/3 1868). Han var søn af Ane Jørgensdatter, der som enke efter Peter Villumsen i over 20 år havde ejet matr.nr. 20 (Nygård). Han var den tredje af 5 sønner ud af en flok på 8 børn.

De ikke ganske unge mennesker fik aldrig selv børn. Endnu 1901 havde de Anes forældre, Rasmus og Johanne, der nu også hed Nielsen, på aftægt som eneste "medhjælp på gården" og "i huset".

7. Omkring Kærvej, 1906

Billedet oven for viser Kærvej ca. 1906. Kærvej, eller "Tunevejen" ¹⁸⁾, var den gamle hovedgade gennem byen. Til venstre anes vippebrønden, et levn fra en svunden tid. Til højre bommen til at tøjre hestene ved foran det nuværende forsamlingshus, hvor der var brugsforening.

Anders Villumsen på gården lige bag ved havde været formand for brugsen 1901-1902. Senere blev han dens kasserer i så lang en periode som fra 1916 til 1932.

Brugsforeningsbygningen var blevet opført 1895 på en grund, der tilhørte Moesgårds nabo, væver Niels Nielsen (matr.nr. 19f). Den afløste byens første Brugs ved den "Vestre Gade" 1891-1895 (nu "Centrum").

Allerede 1896 besluttede man at bygge Forsamlingshustilbygningen til udlejning til gymnastik, foredrag og baller med

eller uden beværtning. Senere kom også dilettanten til.

Før den tid havde man bortset fra kirken intet sted at mødes indendørs. Man mødtes i smedien hos Peder Frederiksen eller, som da man i 1891 holdt stiftende møde for Brugsforeningen, hos Kristian "Væver" Olsen. Han boede i det endnu eksisterende, sidste hus på Kærvej øst for kirken og havde en stor "øverstestue", der kunne rumme mange mennesker. Der boede siden ejeren af den store Vindmølle, der blev opført 1893, hvor nu RUFA ligger, og stod til 1947 ¹⁹⁾.

Fra Moesgård var der således rig lejlighed til at følge det liv, der udfoldede sig omkring forsamlingshuset. 1905 måtte man holde en ekstraordinær generalforsamling i anledning af en klage over den dårlige tone, som var til stede ved afholdelse af baller. Man vedtog fremover at nægte udskænkning af spiritus ²⁰⁾.

Sceneriet på Kærvej-billedet var præcist det, der kunne møde en hestevogn, der drejede ud fra Moesgård på vej til Roskilde eller Hedehusene efter foderstoffer, eller til møllen henne om hjørnet for at få malet korn.

Børnene på billedet gik siden 1904 i skole i "Den nye Skole" i den bygning, der i dag udgør vestenden af Vindinge Skole, og hvor børnehave- og 1.klasserne holder til.

Jo, der skete en del i Vindinge omkring århundredskiftet. Men Andelsbevægelsen havde ikke sat samme markante præg på byen som på de fleste andre landsbyer.

Her var ingen Andelsfoderstofforretning. Roskilde lå vel for nær. Og intet Andelsmejeri - kun Brugsen og, mange år senere, det lille Andelsfrysehus på Kærvej ved siden af "Mejerigården".

For et mejeri havde man, antagelig allerede fra 1880'erne ²¹⁾. Selve gården må være nyopført en gang i 1800-tallet på et stykke jord fra Merringgård, matr. nr. 10b m.fl., og lå lige over for smeden og dammen ved Kærvej. Til gården hørte 55 tdr.land.

I sydfløjen var indrettet mejeri, og det var et sted, hvor der skete noget. Ud over ejeren, mejerist Henrik Pedersen med kone og to børn var der i 1890 beskæftiget 9 personer på gården: en fyrbøder, en karl, en kreaturpasser, et par piger, en husholdningselev, en mejerske og to mejerielever.

For Anders Villumsen og vel især hans tjenestefolk betød mejeriets nærhed, at de kunne snue til henad 6 og endda få mælken leveret til tiden.

8. Hos Ane og Anders Villumsen

Den følgende skildring af livet på Moesgård i første trediedel af dette århundrede vil være set med tjenestefolkernes øjne. De erindringer, som skildringen bygger på, stammer hovedsageligt fra mennesker, der har haft plads på gården.²²⁾

Tjenestefolkernes - eller "tyendets" stilling var et emne, som i høj grad optog sindene i disse år. Jeppe Åkjærs bog,

"Vredens Børn. Et tyendes saga" fra 1904, havde vakt en voldsom debat, som var medvirkende til, at den gamle tyendelov fra 1854 endelig fik en afløser 1921²³⁾. Og "Blæksprutten" fra 1905 bragte en tegning af en husbond og madmor travlt beskæftiget med at pynte op på kørlekammeret - Tyendekommissionen ventedes på besøg!

Det var dog især på de større gårde, der kunne være problemer. På almindelige og mindre gårde blev folkene ofte taget ind som medlemmer af familien.

MARIE I efteråret 1911 fik "Murerens Marie" plads hos "Annes og Ane". På det tidspunkt blev gården endnu ikke kaldt "Moesgård", fortæller Marie Christensen, Smedestræde 5. Hun var da 14 år og nåede på skift at tjene sammen med to unge mænd fra byen, Andreas og Peter. Den sidste var søn af Anders Villumsens bror, Jørgen i Lillevang, hvor jo også Anders' jord lå. Så det blev til mange Lillevangs-ture, mange af dem i jumbegig.

Anders og Ane var på det tidspunkt i begyndelsen af 40erne, og da de ingen børn havde, var Anes behov for hjælp i huset begrænset. Deres piger - når de havde nogen - var derfor som regel meget med i marken. Så det var Marie også.

Det var ellers ikke interesse for landbrug, der havde fået hende til at tage pladsen. Hun kunne dårligt kende forskel på roer og ukrudt, hvad Anders Villumsen var meget utilfreds med. Næ, hun skulle egentlig i sy-lære efter sin konfirmation den 1/10 1911, men manglede to år i at være gammel nok.

Af det flotte billede af Marie i sin konfirmationskjole fremgår, at hun kom fra et solidt hjem, hvor der ikke manglede noget. Villumsens var nøjsomme folk, og Marie syntes nok, sparsommeligheden gik lidt for vidt, når der fx. skulle vaskes op i et fad i stedet for i køkkenvasken for at spare på vandet. Og det var

Marie Christensen
i konfirmationskjole
1911

heller ikke altid maden tilfredsstillende den lille, godt vante pige.

ERIK Erik Madsen er barnefødt i "Damhuset", Kærvej 21A, som han endnu bor i. Hans tidligste erindring fra Moesgård går tilbage til omkring 1913, da han var en 3 år gammel.

Faderen skulle op og snakke med Anders, og Erik skulle så lige ind og hilse på Ane. Hun havde lige inden for døren til spisekammeret en lem ned til en forråds-kælder. Lemmen var åben, og knægten røg på hovedet i kælderen - hvor heldigvis Ane befandt sig og tog af for stødet idet hun udbrød: "Men Gud dog"!

Kort efter flyttede Eriks familie fra byen. Men 1924 vendte de tilbage til Vindinge, hvor faderen overtog stedet efter den gamle, afdøde smed ved gadekæret tidsnok til, at Erik nåede at blive konfirmeret i sin fødeby.

Han var derefter 3½ måned på prøve i smedelære i Tune, havde kortvarigt et par pladser ved landbruget - hvor det blev klart, at han ikke var nogen ørn til at malke - og kom så på skiftedagen 1.maj 1925 op til naboerne på Moesgård. De havde før ham haft en karl, der hed Oluf, i mange år. Nu fik de foruden Erik også ny pige. Hun hed Carla og var 17½.

CARLA Carla Larsen bor i dag i det nye "Moesgård" nr. 79. Hun kom fra fodermesterhjemmet på Bognæsgården ved Kattinge, hvor hun fra barn af lærte at malke. Hun var vant til at tage fat og var ikke ked af at være ude at tjene.

Hun kom fra en anden plads i Vindinge, fra 1.maj 1924 til 1.maj 1925 havde hun tjent hos Dorthea Jensen, Rasmus Jensens enke på Mørbjerggård. Der var hun ikke fæstet til at malke, men hun fik "chancen", da fodermesteren om sommeren blev syg.

Mørbjerggård var en rigtig gård, en "helgård" med 3 skorstene - "halvgården" Moesgård havde kun én. Og med sine 90 tdr.land - som den havde haft siden udskiftningen efter 1782 - havde den også et helt andet folkehold, end Moesgård med kun 30 tdr.land: 2 piger, 2 karle og en dreng, en fodermester og meget tit 2-3 daglejere fra byen ekstra.

Så det var noget af en forandring at komme over til Ane og Anders. Og det var ikke fordi Dorthea Jensen ikke gerne vilde have beholdt hende. Men Carla havde sine særlige grunde til at skifte plads.

Til november 1924 var der kommet en ny forkarl på Mørbjerggård, og ham lærte hun i løbet af vinteren ret godt at kende. Han hed Ernst, og på hendes sidste dag i

Marie og Ernst med
ders førstefødte,
Elva, 1931

sin gamle plads blev de forlovet. Og så var det rigtigt at skifte til en anden gård i nærheden!

På Moesgård var hun fæstet til at malke og gå med i marken. Alle aftaler var mundtlige, men de blev altid overholdt,

man stolede på hinanden.

Hun fik en krone i fæstepenge - det havde hun aldrig fået før - og blev lovet 45 kroner om måneden.

I loven fra 1921 om forholdet mellem husbond og medhjælper hed det i §9: "Er forholdet indgået for et halvt år eller længere tid, kan medhjælperen efter 3 måneders tjeneste kræve udbetalt den i første måned fortjente løn, efter 4 måneder den i anden måned fortjente løn og så fremdeles, således at lønnen for de 2 sidst udløbne måneder stadig henstår hos husbonden indtil tjenestens lovlige ophør ²⁴⁾.

Men det var velset, også hos Ane og Anders, at man hævede så lidt som muligt mellem skiftedagene. Og det levede Carla fint op til. Den 1. november havde hun 200 kr. tilbage af sine 270 kr. Men så købte hun også en symaskine til 45 kr. til at sy lagener og andet udstyr - og senere børnetøj - på. Hun har og bruger maskinen den dag i dag!

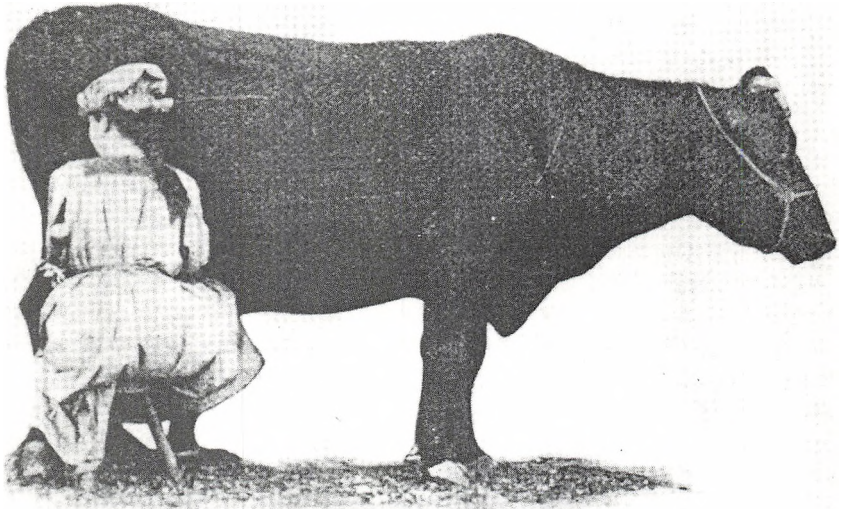
Da Carla fik sin symaskine, var hendes kommende svigerfar blevet syg. Ernst måtte hjem på forældrenes 14 tødr.land og hjælpe til. Carla forlod Moesgård og tog en plads i nærheden af ham, på Vibykanten.

I stedet fik Ane en knægt, der var et år yngre end den nu snart 16-årige Erik. Han hed Peter og var søn af Søren Petersen i Fodermesterhuset på Mindstrupgård.

9. Livet på Moesgård ved midten af 1920'erne

Dagen på Moesgård startede med, at Carla stod op og gik ud og malkede ved halv 6 - 6 -tiden. I hånden, forstår sig. Malkemaskinen var kendt fra slutningen af 1800-tallet, men vandt først udbredelse i årene før og især efter 2. verdenskrig. Indtil da var malkning almindeligt kvindearbejde.

Erik kom vel og hjalp til med de 8-9 køer, men ordnede ellers i stalden. Der

Malkepige fra begyndelsen af dette årh.

var jord nok hjemme ved gården til, at køerne kunne græsse dér om sommeren, mens ungkreaturerne var på græs i Lillevang. I stalden var der desuden nogle fedesvin og som regel en so.

Anders "Vill'msen", der nu var sidst i 50erne, ordnede selv hos de to heste. Det var tunge bæster, stærke nok til alene at trække selvbinderen, der ellers normalt krævede 3 hestes forspand.

Når morgenarbejdet var overstået, var Ane klar med maden. Den blev indtaget i det tidligere nævnte spisekammer over for råds-kælderen, hvor der stod et bord med en stor skuffe i. Når de var færdige, blev al maden - margarine, ost, smør, pølse osv. - sat ned i skuffen. Så var den klar til næste gang.

Efter morgenmaden cyklede Erik og Carla i marken. Carla var med til det meste, bl.a. roerne og høet. Var der en gang imellem ingenting at lave, fik hun lov af Ane at sidde for sig selv og sy på sit udstyr.

Høet blev slået med slåmaskinen, "af-læggeren", og skulle så stakkes. Midt på formiddagen fik de øl, der var altid øl med i marken om sommeren. Det var købt i et anker og tappet af hjemmefra i en flaske med prop. Erik lod altid Carla drikke først af flasken!

Også middagen lavede Ane selv. De fik tit "krakelurer", der lignede æbleskiver, men var bagt på en almindelig stegepande. Og ellers rødgrød, risengrød, byggrynsgrød og fisk. Eriks livret var grøn kål, kogt på byggryn. Eller de fik stegeflæsk med persillesovs - der var altid noget at tage af i saltkarret.

Man slagtede selv. Hvert år til jul og en gang imellem - men ikke det år, Carla var der - om sommeren. Så blev der sendt bud efter den alsidige gartner H.P.Christiansen, der kunne andet end køre sine grøntsager til torvet i Roskilde i Fordvognen. Han klippede også hår, han var sminkør ved diletanten i Forsamlingshuset - og så gik han ud og slagtede.

Efter middagen holdt mændene middags-hvil. Når Carla var med i marken, fik hun altid lov at ligge en halv time, mens Ane vaskede op, der var jo ikke stort efter de fire mennesker.

Op så fortsatte den lange dag i marken. Den sommer Carla var der, havde de en del hø, det var noget Anders Villumsen gik meget op i. Carla lagde på vognen, mens Anders og Erik begge forkede op til hende. Ikke ét eneste læs væltede eller skred på vejen hjem. Der skulle høet på loftet, og Carla tog fra ved lemmen. Det var ikke det værste sted at stå, der kunne være meget, meget varmt inde under bliktaget.

På Moesgård dyrkedes de sædvanlige kornsorter, rug, byg, havre, evt. hvede. Rugen blev slået med "aflæggeren", men ellers var selvbinderen i brug. Den og de øvrige maskiner kørte Anders selv.

Høstgildet blev der ikke gjort meget ud af. De havde ingen hjælp udefra og var kun de samme fire. Carla husker, at de fik suppe og peberrodssovs til hønsekødet. Erik husker intet om høstgilder de fire efterår, han var der!

Derimod husker han, at Anders Villumsen, når han var i Roskilde efter foderstoffer, købte gammelt wienerbrød med hjem til svinene. Det bedste blev sorteret fra til Carla og ham. En gang fandt han en mus i wienerbrødssækken, og fra da af tabte han lysten til wienerbrød.

Det er også Erik, der mener at kunne huske, at Anders havde mange penge efter den tids målestok: hele 60.000 kr. og gården gældfri.

Efter aftensmaden holdt de - bortset

fra den travleste tid - fyraften. Erik gik altid hjem, der var tit noget at hjælpe med derhjemme, hvor faderen ud over smedevirksomheden også havde vognmandsforretning. Det kunne endda ske, at Anders, når de var færdige med et arbejde, spurgte: "Har din far noget til dig?"

Om lørdagen kunne man tage i biografen nede i Roskilde, der var vistnok 3: Kino, Bio og én på St.Jørgensbjerg. Ellers man kunne more sig i "Gamle Lade" i det nuværende "Ritz".

Carla havde jo kæresten og udstyret at tænke på. Men en gang om måneden var der bal ved siden af i Forsamlingshuset. For en 10er fik man baltegn, kaffe og sodavand for to. Så lagde hun den sædvanlige bomuldskjole og satte træskoene til fordel for den pæne kjole og skoene.

De lokale spillemænd var Barberens Kristian - noget af en spillopmager - på violin, Oskar, hvis far var tømrer, også på violin, og desuden normalt en harmonika. Der blev danset vals og polka og den slags - ikke "moderne".

Af og til var der nok stadig nogen, der havde fået et og andet at mande sig op på, i hvert fald var der gerne nogen, der skulle udenfor og slås.

Da Carla var rejst til november 1925, kom som nævnt den 14-15-årige Peter i stedet. Han blev der endnu længere end Erik, der altså var "forkarl" de følgende år.

Erik stod for al efterårspløjningen og satte en ære i at pløje lige. "Ja, jeg får jo aldrig nogen til at pløje, som dig", sagde Anders Villumsen til ham en dag, da

han stod og kiggede på Eriks pløjning. Til daglig skældte han ellers mest ud, men det her var lige efter, at Erik havde sagt op en måneds tid før skiftedag 1928. Og det passede ikke Anders, der var ked af at miste sin karl.

Når de tærskede, og Anders selv lagde i tærskværket, passede Erik både kornsække, avner og halmknipper. Og når de kørte møg ud, kunne det ske, at Erik fik læsset den tomme vogn, mens Anders var inde hos Ane og få en kop kaffe.

Så han var ked af at miste sin gode arbejdskraft. "Du kan lige så godt blive her, du får det ikke bedre nogen steder", sagde han gang på gang. Til sidst blev det Ane for meget: "Ja, når han vil rejse, så la' ham rejse!". Og så fik Erik plads hos Chr. Andersen på Roskildevej (i dag Henning Andersens gård).

Men han kom snart tilbage til Vindinge, og fra 1931 til 1945 passede Erik køer og svin hos Villumsens genbo på Mejerigården.

10. Mellemspil i Forsamlingshuset

De sidste år under besættelsen, da Erik passede de mange svin på Mejerigården, var også Carla tilbage i Vindinge og nabo til Moesgård. Det gik sådan til:

Uddelerparret i Brugsen i Forsamlingshusbygningen siden 1919, Marie og Jens Peter Andersen, var Ernsts faster og onkel. I januar 1926 flyttede de over i "Den nye Brugs" (Kærvej 3), hvor de 1931 blev afløst af sønnen, Viggo Frydendal-Andersen, Ernsts fætter ²⁵⁾.

Da Carla og Ernst 1929 var blevet gift, forpagtede de svigerforældrenes husmands-

sted, og svigerforældrene, Ida og Peter Larsen var så en årrække i 1930erne bestyrerpar i Forsamlingshuset - der jo nu var adskilt fra Brugsen.

Efter nogle hårde år på husmandsstedet i de krisefyldte 30ere og ikke mindre hårdt arbejde i en tørvemose under besættelsen blev det så Carlas og Ernsts tur til at bestyre Forsamlingshuset. Her var de fra 1.oktober 1943 til 1946.

De fik således den sidste, barske del af besættelsen med i Vindinge. Da tyskerne en dag pludselig skulle bruge huset, måtte de midt om natten flytte møbler, øl, sodavand, "kaffe" og sukker osv. på trillebør over til Tingvej 1, hvortil svigerforældrene var flyttet.

Kort efter kunne de dog flytte tilbage igen, hverken Forsamlingshuset eller Skolen havde været godt nok til tyskerne.

Ved befrielsen den 5.maj 1945 havde de Vindinges modstandsfolk til morgenkaffe. De skulle også have haft dem til middag, men pludselig blev gruppen beordret til Ringsted, og der stod så Carla med al sin gode mad, som hun havde tigget sig til hos slagteren.

I 1949 skulle de egentlig igen have været i forsamlingshuset, men kom i stedet til Moesgård, hvor de boede fra marts til oktober. Villy Jensen på Vindingegården drev på det tidspunkt Moesgård sammen med sin egen jord og ville gerne have haft dem som bestyrere. Men så blev gården solgt, og der kom andre bestyrere på.

Moesgårds dage som almindelig bondegård var ved at være talte. Men i det ydre lignede den sig selv.

11. Moesgårds bygningers ind- retning

STUEHUSET mod nord lå omtrent som i dag med to døre ud mod gården (se fotografiet). Den vestre dør førte ind til BRYGGERSET med gruekedelen. Derfra gik man til venstre ind i Carlas gamle PIGEKAMMER med vindue både til gården og i gavlen. Lige ud kom man ind i KØKKENET, hvorfra der var adgang til venstre ind i SPISEKAMMERET med spisebordet og lemmen til FORRÅDSKÆLDEREN.

Fordøren førte ind i ENTRÉEN, hvorfra man kom ind i den lille stue, BORDSTUEN, og den fine stue, den store DAGLIGSTUE, der gik tværs gennem huset. Mod øst var der SOVEVÆRELSE mod gården og GÆSTEVÆRELSE mod haven, hvortil der førte en fløjdør ud fra den ene stue. Hele herligheden var på 113½ m².

I VESTFLØJEN (mod Kærvej) var der HESTESTALD nærmest stuehuset, derefter KOSTALD med adgang til møddingen udenfor, hvor også ajlebeholderen lå.

Stuehus før nedrivningen

I ØSTFLØJEN var der VOGNPORT nærmest stuehuset, i den anden ende Eriks gamle KARLEKAMMER, hvor han stort set kun havde tilbragt natten og middagsstunden, da han smuttede hjem, når han kunne se sit snit til det. Og så var længen bygget sammen med den ganske store LADE, hvor der var plads til både korn og tærskværk, og som i dag gør så god fyldest som beboerhus.

SYDFLØJEN var SVINESTALD, og endelig lå ud mod kærvej Anes urtehave.

12. Moesgård 1932 - 1982

I begyndelsen af 1930erne byggede Anders Villumsen syd for gården i flugt med kostalden et solidt aftægtshus i røde sten til sig og Ane (Kærvej 17). Men så døde han, vist i 1932, og kun Ane nåede at bo et par år i huset.

Gården blev overtaget af Anders Villumsens brodersøn, Charles, og senere solgt til Else og Hans Petersen, som havde den, mens Carla og Ernst var i forsamlingshuset.

Også brødrene Mogens og Erik Selbjerg havde gården en tid, og den var kortvarigt i hænderne på Villy Jensen, som drev landbruget sammen med Vindingegård og i 1949 gerne havde set Carla og Ernst som bestyrerpar.

I stedet blev gården købt af kreaturhandler Henrik Jensen. Han havde brug for et sted at anbringe de besætninger, han opkøbte hos bønderne. Jordbruget drev han ved bestyrere. Fra ca. 1956 til marts 1959 bestyredes gården af Svend Pedersen, en

mørbror til Moesgårds vicevært, Tage Nielsen. Til ham har Svend Pedersen fortalt, hvor gal han kunne blive, når han om aftenen kom hjem fra marken, og der så stod en besætning i stalden, som han ikke havde anet noget om, og som han nu skulle malke.

Omkring 1960 eller kort efter solgte Henrik Jensen gården til Nymølle Grusgrav. Landbruget blev forpagtet ud til Erling Larsen fra Lundbjerggård, som officielt også havde adresse på Moesgård, men aldrig boede der. Stuehuset blev lejet ud, men det hed sig, at pigekammeret altid skulle stå tomt for at dække over, at gendudlejningen var ulovlig.

Den 1.maj 1969 lejede Moesgårds viceværtspær, Kirsten og Tage Nielsen, sig med deres 3 børn på 2, 5 og 8 år ind i det gamle stuehus, som de boede i resten af dets levetid.

De fire længer stod endnu næsten som i den gamle gårds tid. Tage Nielsen har således fremvist karlekammeret for Erik Madsen, og det lignede fuldstændig sig selv fra for 50 år siden. Kælderlemmen i spisekammeret sømmede de til, for at børnene ikke skulle stå på hovedet derned, som i sin tid Erik havde gjort.

Det hele var godt nok noget gammeldags, først senere blev der indlagt varmt vand. Men der var en lille tønde land jord omkring, hvor de kunne have et par geder og et par heste gående til glæde for børnene - og for de forbipasserende, som lagde vejen om ad den i 70erne anlagte skolesti langs marken bag gården fra Merringgårdsvej til Stærkindevej. I laden - Beboerhu-

set - gik ca. 2000 høns, de øvrige bygnin-
ger stod tomme.

I 1978 købte Roskilde Kommune Moesgård
og videresolgte den 1980 til Roskilde Bo-
ligforening. Stuehuset blev opmålt, nedre-
vet og genopbygget i sin nuværende skik-
kelse, dog flyttet 10 cm. for at kunne
flugte med den nye vestfløj. I østenden
indrettedes en ungdomsbølig, de resterende
83 m² beholdt Tage Nielsen og hans familie.

Og her slutter så beretningen om Peder
Jørgensens gård, senere Moesgård (eller
Mosegård, begge navne betyder "gården ved
mosen").

- - - - -

NOTER OG KILDEHENVISNINGER:

- 1) Svend Gissel, Landgilde og udsæd på Sjæl-
land (1968), s.179.
- 2) Fridlev Skrubbeltrang, Det danske Landbo-
samfund 1500-1800 (1978), s.58 ff og s.
244 f.
- 3) som 1) s.219.
- 4) Theodor Gliemann, Geographisk-statistisk
Beskrivelse over Kongeriget Danmark, 3.del,
Københavns Amt (1821), s.430. - De personal-
historiske oplysninger i det følgende stam-
mer fra udskiftningskortet fra 1782 (kopi)
og især fra folketællingerne (1787, 1801,
1834, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880,
1890, 1901. Mikrofilm på Lokalarkivet i
Roskilde).

- 5) Kopi af det interessante fæstebrev i Vindinges lokalarkiv.
- 6) Johan Hvidtfeldt, Håndbog for danske lokalhistorikere (1952-1956), s.364.
- 7) som 2) s.292.
- 8) Vindinge Lokalhistoriske Tidende 1984 (sidenummering savnes).
- 9) Theodor Gliemann (se 4)), s.431. - Fra Københavns Amt 1964 (1965), s.43. - Matr. nr. 24 og 25 (Stålmosegård og Tornagergård) under Roskilde adelige Jomfrukloster, nr.26 (Vindinggård) under Svendstrup ved Borup og nr.27 (Ørnemosegård) under Gjeddesdal ved Greve havde ingen andel i Visbyjorden.
- 10) Meddelt af E.A.Jacobsen til Roskilde Tidende (17.12.1983, s.7).
- 11) Theodor Gliemann (se 4)), s.430.
- 12) Theodor Gliemann (se 4)), s.431 og 436.
- 13) Hans Chr. Johansen, Dansk socialhistorie, bd.4 (1979), s.57 f.
- 14) Den 11.3.1833 blev Ane Rasmusdatter henrettet på Galgebakken ved Roskilde for mordbranden i Vindinge. - Erik Madsen, Kærvej 21A, har fået fortalt af sin mor eller far, at branden var påsat af konen på den ene gård. Hun blev afsløret af en landstryger, der overnattede i laden og så konen sætte ild på. De kunne ikke klare sig på ejendommen, "en lille gård bag den gamle brugs". - Måske er historien opstået på grund af navneligheden med Niels Jensens kone, Ane Rasmusdatter, men hun levede endnu i 1870.
- 15) Hos afdøde Ingvald Larsen har jeg afskrevet en oversigt over byens gårde med matrikelnumre, navne og enkelte årstal. Både nr.8 (Hørkærgård) og nr.14 (Moesgård) har af Ingvald fået tilskrevet året 1832.
- 16) Theodor Gliemann (se 4)), s.431.
- 17) På et kort fra ca.1845 (Sterm, Kort over Reersløv og Vindinge Pastorat. Lokalarkivet i Roskilde) er flg. gårde indtegnede på lodderne, altså udflyttede: 27 (Ørnemosegd), 25a (Tornagergd), 22 (Årtebjerggd), 20 (Nygård), 12 (Mindstrupgd) og 8 (Hørkærgd)(!) - men mærkeligt nok ikke 14 (Moesgd).
- 18) Jeg er ikke stødt på udtrykket "Østre Gade" om Kærvej, der fortsatte mod Tu-

ne. Derimod kalder H.Fr.Nielsen (Vindinge Brugsforening 1891-1941. Festskrift til 50-års jubilæet, s.6) Tingvej, som dengang IKKE fortsatte ud af byen, for den "Vestre Gade".

- 19) Eva Tønnesen, Billeder fra det nu forsvundne Roskilde, s.135. - Se også "Moesgård Nytt" 7, sep.86, s.5.
- 20) H.Fr.Nielsen (se 18)), s.3 ff.
- 21) I "Billeder fra det nu forsvundne Roskilde" fortæller Eva Tønnesen s.134, at Vindinge Mejerigård blev oprettet 1908. Måske forveksles oprettelsen med Mads Chr. Hansens køb af gården 1908 af direktør Valdemar Gramstrup (J.Jespersen, Danske Gaarde i Tekst og Billeder, bd.3 (1926), s.343. - I denne bog omtales fra Vindinge: Vindinge Østergård, Højvanggård, Vindinge Mejerigård, Mørbjerggård, Mindstrupgård, Lysegård og Ørnemose (kopier i Vindinges lokalarkiv).
- 22) Interviews med Marie Christensen (12/7, 1986), Erik Madsen (15/7, 1986), Carla Larsen (19/8, 1985 & 10/8, 1986), Tage Nielsen (19/8, 1985). Samtale med Ingvald Larsen (11/8, 1986). Jeg skylder dem alle tak for deres store hjælpsomhed, som også omfatter udlån af fotos.
- 23) Lov om Retsforhold mellem Husbond og Medhjælper af 6.5.1921 (Også i Vindinges lokalarkiv).
- 24) se 23). Loven gjaldt tjenestefolk under 18 år ved fæstemålets indgåelse.
- 25) H.Fr.Nielsen (se 18)), s.9 ff.

- - - - -

Beboelsen "Moesgård"

Af Sten Thorsen

Tegninger af Else Agger

"Melodien der blev væk" var et meget populært skuespil, som Kjell Abel skrev i 1935, altså i en fjern fortid, som et samfundskritisk indlæg. Heri forekom en livlig sang "Det sku'vær så godt, og så 'det faktisk skidt", som vi (næsten) alle gik og sang for os selv. Hvis man forandrer denne tekst ved at ombytte dens to halvdele, kan den komme til at passe helt godt på tilblivelsen af bebyggelsen MOESGÅRD, for begyndelsen var ikke alt for lovende for Vindinges beboere, men sidenhen gik det anderledes, som bekendt.

I årene 1977-78 havde Roskilde kommune opfordret byen til at vælge repræsentanter fra Vindinge til at deltage i planlægningen af byens videre udbygning i samarbejde med Roskildes byplanafdeling.

En god og lovende start for et nærmere samarbejde, der resulterede i enighed om, at der skulle ske en rolig udvikling af byen med 40 til 50 nye boliger i de nærmeste år.

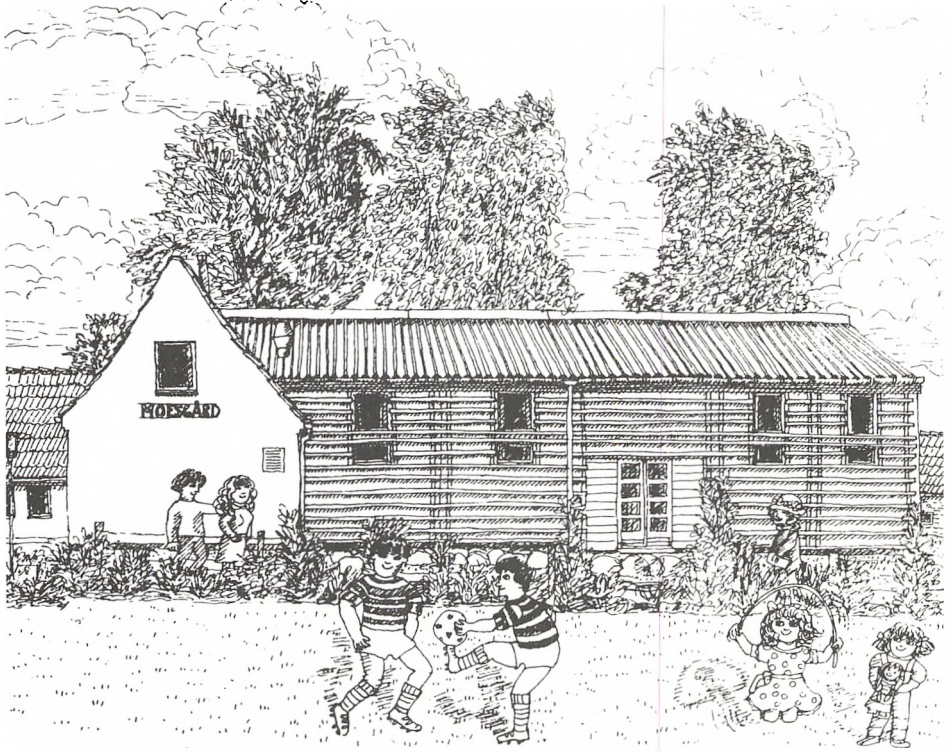
I 1980-81 fremkom så "Forslag til Lokal-

plan nr. 152", der bl.a. inkluderede en tæt/lav boligbebyggelse på det fastlagte område ved Stærkindevej, men nu pludselig – og uden varsel – gældende for 120 huse.

Et indkaldt borgermøde, der fyldte det meste af den nyopførte Vindingehal, forløb da også ret stormfuldt med mange protester og indsigelser mod denne boligforøgelse hen over hovedet på Vindingeborgerne.

I 1982 læste byens borgere i lokalbladene om den kommende Moesgård-bebyg-

DEBERHUSET MOESGÅRD VINDINGE ELSA AGGER 1985

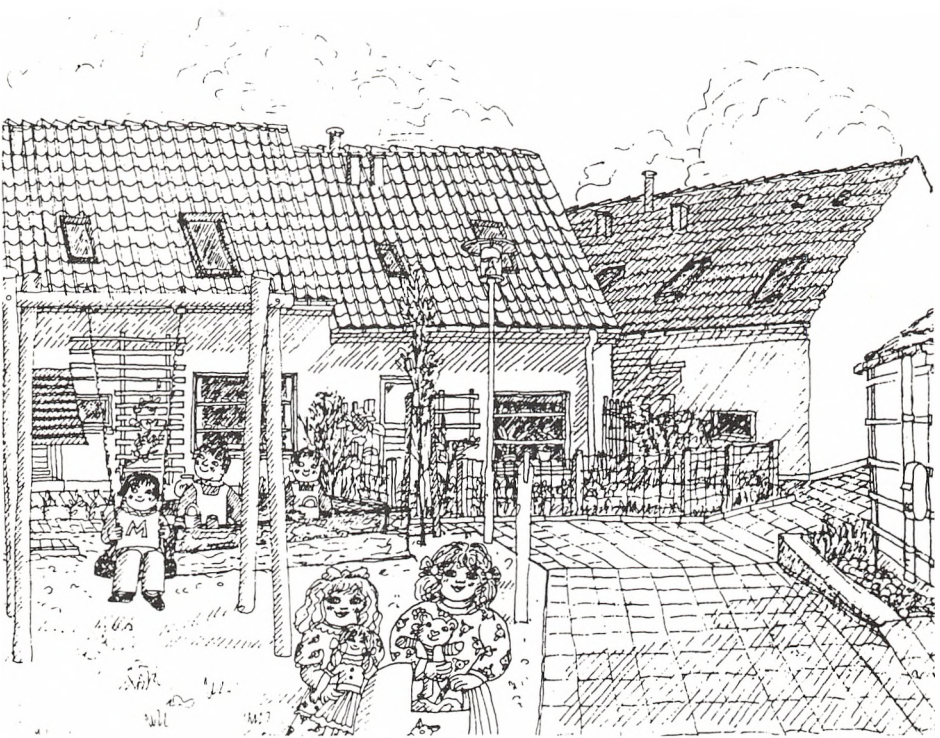
gelse som et faktum, og mon ikke de fleste efterhånden var faldet til ro i denne sag ?

I hvert fald var vi mange, der med nysgerrighed og stigende interesse fulgte de første tegn på grundudgravningerne på markerne øst for gården Moesgård. Det begyndte meget mystisk med flere lange graverender i ca. 1 meters dybde på langs i arealet, og så skete der i længere tid ikke mere.

Hvad var nu det ? sagde man undrende til hinanden, indtil det blev klart, at det var Roskilde museum, som skulle undersøge området inden byggeriet kunne fortsætte. Der havde nemlig vist sig omfattende spor i det gule sand af huskonstruktioner stammende fra vikingetiden. En snak med museumsfolkene var ofte dagens spændende begivenhed for os, som fulgte hvad der skete på nært hold, og ikke mindst for dem af os, der havde planer om at flytte ind i den kommende bebyggelse. Det tidligere så forkætrede byggeri blev hurtigt accepteret af de fleste.

Og nu står Roskilde Boligselskabs bebyggelse "MOESGÅRD" færdig på 4. år mod øst ud til vidtstrakte markområder og mod vest åben mod Vindinges øvrige bo -

ligområder. Nu lyder kun lovord om denne tiltalende bebyggelse i 1 og 1½ etage i gule mursten (der næsten skjuler beton'en) med de fint afstemte, brune tegltage i to farvenuancer. Og ikke mindst grønt er en iøjnefaldende farve fra de omliggende små haver, der sammen med den gamle træbevoksning, bl.a. med store ærværdige kastanietræer, er med til at præge det miljøvenlige landskab. Et særpræget miljø har bebyggelsen også i umiddelbar nærhed, nemlig det rekreative område "HEDELAND", der er under etablering i disse år efter mange års grusgravning, og som helt har forandret de flade markarealers lidt triste ensformighed. Når man nærmer sig Vindinge by fra øst, syd eller vest ligner horisonten et takket alpelandskab set fra det fjerne og indbyder den nysgerrige "turist" til en nærmere indtrængen. Desværre er den "naturlige nysgerrighed" ikke alt for udpræget i Vindinge, endsige Moesgård, for det er yderst få, der har vovet sig ind i det indre af de smukke og også spændende områder, der ligger så at sige umiddelbart uden for vores egen dør. Som en sådan nysgerrig møder man kun sjældent andre, og det er virkelig en skam (for dem!), for her er meget at opleve

uanset årstiden. Mange stier fører fra vores egne asfaltveje direkte ind i dette uopdagede land, derfor denne opfordring til beboerne : GØR BRUG AF DETTE LANDSKAB - DET ER OGSÅ DIT !

Efter dette lille sidespring er det nok på tide at beskrive boligerne og - om muligt - dens mennesker. Som nævnt er Moesgård bebyggelsen opført af Roskilde Boligselskab og består af 117 boliger, hvoraf de 12 er 1-vær. lejligheder for unge under uddannelse. De øvrige boliger er fordelt på forskellige boligtyper

i god og passende alsidighed og med den iøjnefaldende fordel for beboerne – og navnlig børnene – at ingen biler forstyrrer den indbyrdes trafik, men færdel og parkering er henvist til to torve eller parkeringspladser.

Den varierede boligfordeling bevirker også en mærkbar forskellighed blandt beboerne. Her er pensionistboliger side om side med større eller mindre boliger med og uden børn. De mange udenørs legepladser og andre legemuligheder, der bliver brugt flittigt, giver indtryk af at der bor mange børn netop her. Denne store aldersmæssige spredning i denne bebyggelse prises af mange som et virkeligt gode. Alt i alt er Moesgårds beboere en så broget og forskelligartet masse som det omgivende samfund, men folks levevilkår her så nær naturen i harmoniske omgivelser kan sikkert ikke undgå at sætte sit præg også.

Den menneskelige forskel ses tydeligt ved en tur gennem området Moesgård, bedst i sommerhalvåret, hvor haverne varierer lige fra triste, uplejede græsarealer til kunstfærdige arrangementer af bebyggelsens minihaver. Sidstnævnte haver er nok de ældres værk for

ikke at glemme tidligere års flid.

Ved ombygningen af gården Moesgård var det muligt at bevare den gamle lade, der opstod i fornyet skikkelse som beboerhus, og som med sin smukt bevarede trækonstruktion danner en hyggelig ramme om stedets møder og festlige sammenkomster.

I lighed med andre af Roskilde Boligselskabs beboelser er der også i Moesgård valgt en afdelingsbestyrelse til løsning af lokale problemer. Denne har således mulighed for at påvirke selskabets ledelse direkte med en vis medindflydelse og medbestemmelse for egne ønsker og behov.

Navnlig i Moesgårds første år var et samarbejde særlig påkrævet, hvor et af tidens onder "byggesjusk" heller ikke i Moesgård helt har kunnet undgås. Der blev imidlertid ved at drøfte dette problem i åbne møder også opnået de nødvendige forbedringer for beboerne.

Tilsyneladende fungerer beboerdemokratiet her efter hensigten, at der skal være flertalsafgørelser for de regler, der nu engang skal være gældende for alle på stedet.

Beboernes dagligdag med dens glæder og

sorger er efter undertegnedes mening så smukt og medlevende beskrevet i vers, forfattet af tidligere afdelingsformand, Claus Højmark, at det bør afslutte denne lille beretning om Moesgård i vor egen tid.

TÆT, LAV SOMMERDAG, Moesgården 1986.

I pæne lige rækker er de lagt, de mange gule huse.
Tæt med nysselige haver, næsten uden spor af hæk omkring.
På terrasser sidder glade folk med øl og vand og ser
de mindste suse rundt på cykler mens de råber :
"de voksne er noen dovne tåber !"

Tøser fjaser og danser uden mål og med,
himlen er så blå og solen går så langsomt ned.
Rødder laver huler i tætte hegn og høje træer
og viceværtten viser dem til rette.
Alt ku` være meget værre - og de blir aldrig trætte.

Store drenge sparker bold med liv og sjæl og støvler
og overtræder lystigt alle reglementer.
Pigerne på samme alder går tur med små i barnevogne
eller ser sig om og ønsker at de var et andet sted;
hele verden venter - dén er der mere ved.

Og hunde luftes halsende i snor og løber - somme tider
lidt for løse, gøende og glammende.

Og dumme katte tisser tanketomt i nabohaver
og graver gulerødder op og frø fra morgenfruer,
og havens herre gør det hele meget værre.

En voksen spiller høj musik, en anden tænker :
"Gid for fanden strømmen måtte svigte".

En tredje glor på vasketøj og mindes gamle dage,
en fjerde støver af til Jørgen Hjorting.

En femte kommer hjem, gaber højt og går igen.

Mange gange føler vi, at vi er lidt for mange, her.
Andre gange at vi er altfor få, når det virkelig gælder;
for det meste er vi nok, hvad vi skal være:
skøre, gale, mærkelige og sære -
men også ofte søde, rare og glade for det nære.

claus

Hædersprisen for 1986 til huset " CENTRUM "

Centrum - hedder huset idag.

Vindinge Lokalhistoriske Forening vil i dag give hædersprisen for 1986 til Centrum. Vi begrundet det med, at John Henriksen og Liane Jørgensen har lagt et meget stort stykke arbejde i at restaurere og ombygge det til det, vi ser idag.

Jeg må minde om, at Vindinge lokalhistoriske Forening har indstiftet denne hæderspris, fordi vi gerne vil værne om det gamle landsbymiljø. Hædersprisen gives til et hus, eller miljø - fx et stort gammelt træ - som er med til at bevare landsbypræget i Vindinge. I år uddelles hædersprisen for anden gang - første pris gik til Tingvej 18 - det gamle gule bindingsværkshus ved siden af gadekæret. Jeg vil gerne understrege, at der ikke fra vores side

ligger nogen prioritering eller karaktergivning i denne rækkefølge. Der er mange huse i Vindinge, som fortjener at blive hædret. I bestyrelsen træffes afgørelsen efter meget lange og grundige diskussioner. Og jeg ved ikke i dag, hvem der skal hædres næste gang, jeg ved bare, at diskussionen herom allerede er begyndt.

Nogle ord om dagens "vinder":

På det gamle kort over Vindinge fra 1782 har stedet her ved "Vestergaden" et nummer - matrikelnumre er der nok ikke tale om endnu - nummer 43 står der med rødt blæk og med to sorte overstregninger, og nedenunder står der 37. Ejendommens matrikelnummer er idag 37a. Der må have ligget et hus eller begyndelsen til en gård her for mere end 200 år siden. Poul Jeppesen, som er født her i huset i 1911, fortæller da også, at en del af huset er mere end 200 år gammelt. Men hvem der boede her, og hvor mange mennesker der boede her, og hvor deres jord lå, det fortæber sig i øjeblikket i det uvisse - men jeg kan sige, at der arbejdes med sagen. Vi prøver at kortlægge Vindinge i året for stavnsbåndets ophævelse i 1788.

Dette hus - Centrum har i de sidste hunderede år haft en central betydning for byens liv i lange perioder.

Her lå fra 1891 til 1895 Vindinges første brugs, inden den flyttede over i det, der blev til forsamlingshuset - nu Vindinge Kro. Da Peder Jeppesen i 1904 køber huset eller rettere gården, var den firelænget med port ved den nuværende hoveddør. Gården havde også en indkørsel fra Nejeristrædet.

Vestergaden - nu Tingvej - eller rettere en del heraf - sluttede her med en stor mæding, som lå ud til midt på

vejen, og vi står i øjeblikket midt på den og den gamle aljebeholderen. Da Marie og Poul Jeppesen i 1935 overtager huset, bliver der lavet både et brødudsalg og et "cafeteria"/kaffebar, stedet får navnet Centrum. Det bliver mødestedet for byens ungdom, med hvad deraf følger!! Af beboere i dette århundrede kan jeg nævne: Peder Jeppesen, Marie og Poul Jeppesen, Ady og Åge Sørensen og nu John Henriksen og Hanne Jørgensen alle med familie. Vi siger tillykke til de nuværende ejere af Centrum, og vi håber bl.a., at I må få mange gode år i dette hus, og at det må blive et forbillede, således at mange andre også vil hæge om Vindinges landsbymiljø.

Hans-Christian Eisen, formand for Vindinge lokalhistoriske Forening.

